

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ ОДЕСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра цивільного та трудового права
Навчально-наукового морського гуманітарного інституту

Навчальна дисципліна: Цивільне право

**Методичні рекомендації щодо написання та захисту курсових робіт
з навчальної дисципліни «Цивільне право»**

освітньо-кваліфікаційний рівень: *перший (бакалаврський) рівень* _____

галузь знань: *08 Право* _____

спеціальність: *081 Право* _____

освітньо-професійна програма: *«Право»* _____

інститут: *ННМГІ* _____

форма навчання: *денна* _____

мова навчання: _____ *українська* _____ - _____

Обговорено та схвалено на засіданні
кафедри цивільного та трудового права
ННМГІ ОНМУ
протокол № 7_ від _10.11.2022 р.

2022 рік

Кузніченко О.В., Мошак Г.Г., Беніцька А.А., Беніцький А.С. Методичні рекомендації щодо написання та захисту курсових робіт з навчальної дисципліни «Цивільне право» (розроблені на основі освітньо-професійної програми «Право» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право», галузі знань 08 «Право»). Одеса : ОНМУ, 2022. 32 с.

Рекомендації розроблені з метою надання здобувачам вищої освіти навчально-методичного інструментарію до виконання курсової роботи згідно з чинними стандартами України. Рекомендації містять основні вимоги щодо змісту і оформлення самостійної навчально-наукової роботи, організації її виконання, порядку захисту та оцінювання.

Для здобувачів вищої освіти, викладачів, наукових керівників курсової роботи.

Пояснювальна записка

Курсова робота – один із видів індивідуальних завдань навчально-дослідницького, творчого характеру, яка виконується відповідно до навчального плану і передбачає самостійну роботу здобувача вищої освіти (далі - здобувач) з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, одержаних при вивченні навчальної дисципліни, та їх застосування для комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Глибоке знання цивільного права України неможливе без серйозної і цілеспрямованої самостійної роботи із законодавством, теоретичними розробками-дослідженнями цивілістичної науки, практикою врегулювання цивільно-правових відносин.

Підготовка курсових робіт, як форма такої роботи дає можливість поглиблено вивчити окремі питання, розділи і наукові проблеми відносин, що складають предмет цивільного права, оволодіти навиками і прийомами науково-дослідної роботи і підготовки наукових праць.

Завданнями курсової роботи є: систематизація, закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення відповідної навчальної дисципліни за відповідною освітньо-професійною програмою; розвиток навичок аналізу, узагальнення, класифікації та інтерпретації основних теоретичних і практичних результатів дослідження та ін.

Методичні рекомендації розроблені з метою надання здобувачам методичної допомоги в написанні курсових робіт.

Розпочинаючи роботу над курсовою роботою рекомендується в першу чергу ознайомитися із загальним Положенням про курсову роботу ННМГІ ОНМУ, яке розміщено на сайті ННМГІ, а вже потім із методичними рекомендаціями щодо виконання та захисту курсової роботи. Крім наведених джерел з кожної теми здобувачем на власний вибір може бути обрана література, яка рекомендована в кінці методичних рекомендацій. При цьому вказується основна література й додаткова, яку можна знайти в Інтернет виданнях та інших джерелах.

Дані методичні рекомендації надають тільки приблизний обсяг викладеного матеріалу.

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Перш за все необхідно визначитися з темою курсової роботи.

Здобувачі можуть обрати власну тему дослідження або подати власні пропозиції щодо уточнення тематики курсових робіт на розгляд кафедри. Запропоновані здобувачами теми погоджуються із закріпленим науковим керівником курсової роботи та затверджуються протоколом засідання кафедри.

Тема курсової роботи закріплюється за здобувачем на підставі його особистої заяви (додаток 1).

Протягом трьох тижнів з дня написання заяви здобувач повинен погодити з науковим керівником план курсової роботи.

Тема обирається самостійно з урахуванням наукового інтересу особи і реєструється на початку II семестру навчального року у відповідному журналі обліку курсових робіт на кафедрі (додаток 3).

Закріпивши за собою обрану тему, необхідно розпочати роботу з вивчення рекомендованої літератури і нормативних джерел (науково-практичні коментарі до них, проаналізувати відповідний розділ лекційного курсу), опубліковану судову практику, пояснення, коментарі юристів. При цьому доцільно їх систематизувати і дати їм характеристику; розкрити позицію законодавця і зміст правовідносин, їх соціальну і правову направленість; виявити основні проблеми практики застосування відповідного законодавства і на базі аналізів запропонувати своє бачення їх вирішення з відповідною аргументацією.

Для забезпечення дотримання норм академічної доброчесності, проведення рецензування, за 4 тижні до захисту курсової роботи здобувачі подають свої роботи особисто науковому керівнику в електронному вигляді для перевірки їх на одному із запропонованих університетом безкоштовних ресурсів на плагіат.

У разі відсутності порушення вимог до написання курсової роботи науковий керівник протягом встановленого кафедрою строку надає на курсову роботу письмову рецензію (додаток 2) та приймає рішення щодо допуску до захисту курсової роботи. Рецензування курсової роботи є однією з основних та обов'язкових форм керівництва, самостійною роботою здобувача, засобом контролю виконання індивідуального навчального плану та рівня засвоєння ним навчального матеріалу.

У випадку невідповідності встановленим вимогам кафедри до написання чи виявлення плагіату курсової роботи науковий керівник повертає роботу на доопрацювання з визначенням терміну для подання на повторне проведення перевірки/рецензування. На доопрацювання робота може бути повернена не більше двох разів. У випадку третього виявлення невідповідності встановленим вимогам до написання курсова робота не зараховується як підсумковий контроль, ставиться незадовільна оцінка, про що фіксується в протоколі засідання кафедри.

Здобувачам вищої освіти необхідно звернути увагу на правила оформлення курсових робіт, оскільки саме тут виникає найбільше помилок.

Здобувачі вищої освіти повинні дотримуватися наступних загальних вимог

щодо оформлення курсових робіт.

Курсова робота має таку структуру:

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- основна частина (розділи, підрозділи);
- висновки;
- список бібліографічних посилань;
- додатки (за необхідністю).

Кожен структурний елемент роботи, а також розгляд кожного питання починається з *нової сторінки*.

Титульний аркуш курсової роботи повинен містити повну назву Університету, навчально-наукового інституту, кафедри; прізвище, ім'я автора; назву роботи; освітній ступінь, найменування спеціальності; науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я наукового керівника, оцінка за захист курсової роботи, члени комісії, місто та рік (додаток 4).

У **змісті** послідовно вказуються вступ, назви розділів, підрозділів, висновки та список бібліографічних посилань курсової роботи із зазначенням сторінок. Формулювання назв має бути лаконічним та відповідати змісту розділів/підрозділів (додаток 5).

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження; визначається науковий апарат дослідження: об'єкт, предмет, мета, завдання, методи дослідження та структура курсової роботи та мають бути названі вчені, які здійснювали найбільш значні наукові дослідження цієї теми. Рекомендований обсяг вступу становить 2-3 сторінки (додаток 6).

У **основній частині** висвітлюються результати теоретичного пошуку. Основна частина, складається, з розділів та, за необхідності, підрозділів, пунктів та підпунктів. Кожен розділ починається з нової сторінки та завершується лаконічним висновком, що логічно узагальнює викладене (кількість розділів повинна бути оптимальною для розкриття теми (3-5 питань), крім того, назви розділів не повинні співпадати з назвою теми. Оскільки розділи роботи - основна її частина, то вони мають бути викладені таким чином, щоб стисло, чітко і водночас повно розкрити тему курсової роботи (додаток 7).

У **висновках** стисло викладаються результати вирішення завдань дослідження. Зазначаються основні наукові результати проведеного дослідження з їх стислим обґрунтуванням. Рекомендований обсяг висновків становить 2-3 сторінки (додаток 8).

Список бібліографічних посилань та приклади їх оформлення в курсовій роботі зазначається відповідно вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (додаток 10).

Список бібліографічних посилань складається з тих джерел, на які в роботі є посилання в її тексті або, які цитуються автором з посторінковими посиланнями. Список бібліографічних посилань необхідно починати з нормативно-правових

актів (Конституції, законів, підзаконних актів), а потім - юридична література в алфавітному порядку.

Текст роботи має включати посилання на джерела та літературу. Посилання наводяться посторінково, нумеруються арабськими цифрами. Можливим і допустимим є винесення посилань в кінець роботи. Тоді посилання нумеруються по порядку. Посилання - докази роботи здобувача над джерелами та літературою, і є свідомством того, що наведені здобувачем факти не є вигадані. Цитування джерел оформлюється лапками.

У **додатки** вносяться таблиці, схеми, карти, малюнки, фотографії, дидактичного матеріалу, анкети, тести тощо. Вони розміщуються на окремих аркушах в кінці роботи після списку бібліографічних посилань. Кожен з них повинен мати тематичну назву і нумерацію (приклад ілюстрації додаток 9).

Курсова робота оформлюється у вигляді рукопису в друкованому вигляді на листах паперу формату А4 (210 x 297 мм), на одній стороні аркушу дотримуючись таких вимог:

Редактор	MS Word
Шрифт	Times New Roman
Розмір	14 пунктів
Міжрядковий інтервал	1,5 (полуторний)
Верхнє, нижнє поле	20 мм
Праве поле	15 мм
Ліве поле	30 мм
Абзацний відступ	1,25
Вирівнювання тексту	По ширині сторінки
Щільність тексту	100%
Орієнтація сторінки	Книжна

Обсяг основного тексту курсової роботи становить 25-35 сторінок (без урахування списку бібліографічних посилань та додатків).

Обсяг основного тексту повинен становити не менше 25 – та не більше 35 друкованих аркушів.

Слова: «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами, напівжирним шрифтом з вирівнюванням по центру. Назви розділів друкуються маленькими літерами (крім першої великої), напівжирним шрифтом, вирівнювання по центру. Назви підрозділів друкуються маленькими літерами (крім першої) з

абзацу. Крапка в кінці назв розділів і підрозділів не ставиться. Відстань між назвами структурних частин (розділів і підрозділів) повинна дорівнювати 2 інтервалам. Номер розділу ставиться після слова «РОЗДІЛ» (наприклад, РОЗДІЛ 1.). Підрозділи нумеруються у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставиться крапка, наприклад: 2.3. (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводиться заголовок підрозділу.

Першою сторінкою курсової роботи є титульна, яка включається до загальної нумерації сторінок роботи. На титульній сторінці номер не ставиться, на наступних сторінках номер проставляється у правому верхньому куті сторінки без крапки.

До основного обсягу курсової роботи не входять додатки, список бібліографічних посилань, таблиці, картосхеми та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Однак, усі сторінки зазначених структурних частин та елементів курсової роботи підлягають суцільній нумерації.

Нумерація сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подається арабськими цифрами без знаку «№».

При написанні курсової роботи здобувач повинен дотримуватись вимог академічної доброчесності. За порушення принципів академічної доброчесності відповідальність на наступає згідно Кодексу про академічну доброчесність ОНМУ або інших нормативно-правових актів України.

Завершена курсова робота здобувача подається у друкованому вигляді на кафедру для реєстрації у журналі обліку курсових робіт, а також в електронному вигляді для формування репозитарію курсових робіт.

У випадку порушення термінів та порядку подання курсової роботи без поважних причин здобувач не допускається до захисту. Питання про допуск роботи до захисту приймається на засіданні кафедри.

У кінці роботи здобувач має поставити власноручний підпис і дату.

У разі виникнення труднощів при виконанні курсової роботи здобувач вищої освіти може скористатися науковою консультацією викладача, який призначений його науковим керівником, або ж чергового викладача, який відповідно до кафедрального графіку проводить консультації на кафедрі «Цивільного та трудового права».

Захист курсової роботи проводиться у визначений деканатом день прилюдно перед комісією у складі не менш двох науково-педагогічних працівників кафедри, у тому числі керівника курсової роботи, перед початком екзаменаційної сесії для денної форми навчання та під час заліково-екзаменаційної сесії для заочної форми навчання.

До процедури захисту курсової роботи, здобувач повинен бути ознайомлений з рецензією наукового керівника з метою підготовки до публічного захисту.

Курсова робота здобувача оцінюється, як окрема навчальна дисципліна за таким розподілом балів:

Складові оцінки	Максимальна кількість балів
Вірне написання роботи (зміст, вступ, основна частина, висновки, список бібліографічних посилань, додатки (у разі необхідності) тощо)	60
Захист роботи (аргументоване, послідовне викладання матеріалу; демонстрація презентації; чіткі та правильні відповіді на запитання членів комісії тощо)	40

Після чого дані 100-бальної шкали оцінювання переводяться в 4-бальну та шкалу за системою ECTS.

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	За національною системою	За 100 бальною системою
A	Відмінно – відмінне виконання роботи або відповідь без помилок	5 (відмінно)	90-100
B	Дуже добре – виконання роботи з незначними помилками	4 (добре)	82-89
C	Добре – взагалі правильна робота, відповідь з кількома незначними помилками		74-81
D	Задовільно – непогано, але з певною кількістю помилок, які не заважають достатньо повному висвітленню питання, відповіді	3 (задовільно)	64-73
E	Достатньо – виконання робіт задовольняє мінімальні критерії для позитивної оцінки		61-63
FX	Незадовільно – потрібно додатково попрацювати для отримання позитивної оцінки	2 (незадовільно)	35-59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота для отримання позитивної оцінки		1-34

Незадовільна оцінка виставляється у разі:

- невиконання курсової роботи без поважних причин;
- невідповідності роботи встановленим вимогам;
- порушення академічної доброчесності.

У разі отримання незадовільної оцінки, здобувач повинен доопрацювати та захистити її у встановлений термін ліквідації академічної заборгованості.

Оцінка за курсову роботу вноситься до відомості обліку успішності, індивідуального навчального плану здобувача, виставляється на титульному аркуші курсової роботи.

Після захисту курсові роботи зберігаються на кафедрі впродовж 3-х років.

Тематика курсових робіт

Тема 1. Цивільне право як галузь права.

Тема 2. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права.

Тема 3. Особливості правового положення фізичних осіб-підприємців.

Тема 4. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Тема 5. Правові основи створення та діяльності господарських товариств.

Тема 6. Види об'єктів цивільних правовідносин.

Тема 7. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав.

Тема 8. Валютні цінності як об'єкти цивільних прав.

Тема 9. Недійсні правочини у цивільному праві.

Тема 10. Давність у цивільних правовідносинах.

Тема 11. Здійснення права державної власності юридичною особою.

Тема 12. Володіння у цивільному праві України.

Тема 13. Представництво як засіб реалізації прав суб'єктами цивільних правовідносин.

Тема 14. Речово-правові способи захисту права власності: питання теорії та практики.

Тема 15. Право спільної власності подружжя.

Тема 16. Право користування чужою річчю в системі речових прав: становлення та розвиток у цивільному праві України.

Тема 17. Інтелектуальна власність в Україні.

Тема 18. Міжнародно-правова охорона інтелектуальної власності.

Тема 19. Авторське право і патентне право. Спільне і відмінне.

Тема 20. Суб'єктивне авторське право, його зміст і межі.

Тема 21. Особисті немайнові права на об'єкти інтелектуальної власності.

Тема 22. Комп'ютерна програма - особливий вид об'єкта авторського права.

Тема 23. Авторське право на твори розміщені в мережі Інтернет.

Тема 24. Довірча власність у цивільному праві.

Тема 25. Становлення та розвиток інституту переходу прав кредитора до третіх осіб у цивільному праві.

Тема 26. Суброгація у зобов'язальних правовідносинах.

Тема 27. Цесія як підстава переходу прав кредитора до третіх осіб.

Тема 28. Перехід прав кредитора до третіх осіб на підставі закону.

Тема 29. Сторони у зобов'язанні.

Тема 30. Принцип належного виконання зобов'язань.

Тема 31. Способи забезпечення зобов'язань, що є формою юридичної відповідальності.

Тема 32. Способи забезпечення зобов'язань, що не є формою юридичної відповідальності.

Тема 33. Приватизація як спосіб набуття права власності.

Тема 34. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Тема 35. Відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки.

Тема 36. Спадкування за заповітом.

Тема 37. Спадкування за законом.

Тема 38. Спадковий договір.

Тема 39. Цивільно-правова відповідальність.

Тема 40. Правова охорона комерційного найменування.

Тема 41. Цивільно-правовий деликт (порівняльно-правовий аналіз законодавства України та Німеччини)

За тематикою Особливої частини курсових робіт не передбачено

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2022)
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 17.10.2022)
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. №1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 17.10.2022)
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. ст. 462. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 17.10.2022)
5. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 17.10.2022)
6. Кодекс України з процедур банкрутств : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст.74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022)
7. Всесвітня Конвенція по авторське право. Міжнародний договір від 06.09.1952р. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2003.
8. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. С. 93-101. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text (дата звернення: 17.10.2022)
9. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. №3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 17.10.2022)
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 17.10.2022)
11. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991р. №1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст.682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 17.10.2022)
12. Про державну реєстрацію актів цивільного стану. Закон України від 01.07.2010 р. №2398-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. Ст.509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text> (дата звернення: 17.10.2022)
13. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та

громадських формувань. Закон України від 15 травня 2003 р. №755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №31-32. Ст.263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

14. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення: 17.10.2022)

15. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 17.10.2022)

16. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

16. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст.36 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

17. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 05.10.1997 р. № 621/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 8. Ст. 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

18. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст.34 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

19. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 р. №3116-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 21. Ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

20. Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах : Конвенція, 22 січня 1993 р. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 44. с. 328. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 17.10.2022)

21. Про правову охорону географічних зазначень : Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 32. Ст. 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

22. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18 січня 2018 р. № 2269-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 12 Ст. 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

23. Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів : Закон України від 31.05.1995р. № 189/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. Ст. 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

24. Про ратифікацію угоди про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав : Закон України від 27.01.1995 р. № 34/95- ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 5. Ст. 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

25. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.10.2022)

26. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> (дата звернення 17.10.2022)

27. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №13. Ст.69 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення 17.10.2022)

Базова:

28. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за заг. ред. Короеда С.О. Київ : ВД «Професіонал», 2019. 1152 с.

29. Сімейне право України : підручник / за ред. А.О. Дутко. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 480 с.

30. Цивільне право України : навч. посіб. у 2-х ч. / за ред. В.А. Кройтора. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Ч. 1. 384 с.

31. Цивільне право України : навч. посіб. у 2-х ч. / за ред. В.А. Кройтора. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Ч. 1. 352 с.

32. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання : підручник / за ред. С.С. Бичкової. Київ : Правова єдність, 2014. 496 с.

33. Право інтелектуальної власності: підручник / О. І. Харитонов та ін.; за заг. ред. О. І. Харитонов. Київ: Юрінком Інтер, 2020.

34. Цивільне право (частина загальна). Курс лекцій : навч. посіб. / за ред. І. Спасибо-Фатєєвої. – Харків : ЕКУС, 2021. 448 с.

35. Цивільне право (частина особлива). Курс лекцій : навч. посіб. / за ред. І. Спасибо-Фатєєвої. – Харків : ЕКУС, 2022. 640 с.

36. Сімейне право України : навч. посіб. / М. М. Дякович. – Харків : ЕКУС, 2022. – 416 с. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. – Т. 1. – К.: Алерта, 2019. 342 с.

37. Цивільний кодекс України. Книга IV. Право інтелектуальної власності : науково-практичний коментар / О. В. Коротюк. – К. : ОВК, 2022. 340 с.

38. Мошак Г.Г. Використання засобів приватного права у запобіганні злочинності.- Харків, «Право». 2020. 185 с.

Допоміжна:

39. Iryna Davydova, Olena Bernaz-Lukavetska, Vira Tokareva, Iryna Andriienko, Olena Tserkovna. Freedom of contract in the digital age and its implementation in modern technologies: theory and practice. *International Journal of Computer Science and Network Security*. VOL.21 No.12, December 2021, 544-548. URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202112/20211275.pdf (дата звернення: 17.10.2022)

36. Makovii, V., Voloshyna, S., Kushnir, Y., Mykhailova, I., & Tsarenko, S. Contract for the Provision of Services and Labor Contract: A Comparative Analysis of Consequences for Parties Under Ukrainian Legislation. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 466. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1184/1167> (дата звернення: 17.10.2022)

37. Viktor Makovii, Oksana Kuznichenko, Olga Budyachenko. Status and prospects of the execution of judgments of the European Court of Human Rights in Ukraine // *Baltic*

Journal of Economic Studies. 2022. Vol.8. №3. P. 115-124. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-115-124>

38. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник. За ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 416 с. URL:

http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3835/1/verba-sydor_26-05-21.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

39. Борівська В., Михайліна Т. Правовий режим вебсайту та його складників як об'єктів інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 5-9. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/2.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

40. Вавженчук С. До питання класифікації договорів на односторонні та взаємні, відплатні й безвідплатні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 5-10. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/1.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

41. Герасимчук Л. Застосування позовної давності до сімейних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 11-15. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/2.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

42. Давидова Н. Цивільно-правове регулювання інформаційних відносин SaaS (Software as a Service). *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 16-22. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/3.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

43. Жук А. Відновлення становища, що існувало до порушення, у системі способів захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №1. С. 11-16. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/3.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

44. Жук А. Відновлення становища, яке існувало до порушення, як спосіб захисту корпоративних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 16-21. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/4.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

45. Заїка Ю. Механізм регулювання майнових правовідносин, що виникають після відкриття спадщини. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 23-28. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/4.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

46. Заїка Ю., Менделя О. Страховий випадок як елемент механізму цивільно-правового регулювання страхових відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 22-28. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/5.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

47. Занфірова Т.А., Айдинян А.В., Поширювальне тлумачення норм права в окремих рішеннях Конституційного суду України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 30-33. URL: http://lsej.org.ua/1_2022/4.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

48. Зелена І. Поняття інституту юридичної відповідальності у приватному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 176-181. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/32.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

50. Зубкова Л., Клімовський С. Щодо поняття та юридичної природи «розумних» договорів (з англ. smart contract). *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №1. С. 22-27. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/5.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

51. Iryna Davydov, Olena Bernaz-Lukavetska, Semen Reznichenko. Certain aspects of personal data protection in the social network: european experience and legislative regulation in Ukraine Amazonia Investiga, 9(27), 383-390. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1255/1125> (дата звернення: 17.10.2022).

52. Іванова О.М. Дубенко О.М. Проблеми правового регулювання цивільного шлюбу в Україні. Держава і право в умовах глобалізації. Міжнародна науково-практична конференція м. Дніпро 4-5 лютого 2022 року. – Дніпро: ГО «Правовий світ». 2022. С. 18-22.

53. Іванова О.М., Шміговський О.І. Прецедентне право суду Європейського Союзу щодо інтерпретації поняття «Позадоговірні зобов'язання». Сучасні дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього. Міжнародна науково-практична конференція м. Дніпро 14-15 лютого 2022 року. - Дніпро: ГО «Правовий світ». 2022. С. 33-36.

54. Іванова О.М. Ільченко М., Найменування юридичної особи та комерційне найменування з позиції судової практики. The 1st International scientific and practical conference «Current trends in the development of modern scientific thought», September 27-30, 2022, Haifa, Israel. С.165-168. ISBN – 979-8-88796-810-0 DOI – 10.46299/ISG.2022.2.1 URL: <https://isg-konf.com/current-trends-in-the-development-of-modern-scientific-thought>

55. Коваль І., Щербакова Н. Теоретико-правові аспекти захисту прав та інтересів позикодавців у кредитних зобов'язаннях. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 29-36. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/6.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

56. Колосов Р. Наукові узагальнення щодо класифікації корпоративних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 29-33. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/5.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

57. Кондратюк В. Правовий статус суб'єктів споживчих банківських правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 37-42. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/7.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

58. Кройтор В.А., Садикова Я.М. Збалансованість інтересів як принцип сучасного правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 100-102. URL: http://lsej.org.ua/1_2022/22.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

59. Кузніченко О.В., Попик Р.В. Проблеми захисту комерційного найменування, як права інтелектуальної власності. Актуальні проблеми приватного права: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, м. Ірпінь, 26 жовтня 2021 року. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2021. С 38-41.

60. Кузніченко О.В., Іваніщенко О.В. Перспективи новацій у законодавство про працю щодо трудових відносин у сфері малого та середнього бізнесу. Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права : матеріали міжнародної науково - практичної конференції м. Одеса, 25 лютого 2022 р. / редкол. В.П. Маковій та ін. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 91-93.

61. Кузніченко О.В. Медіація як засіб вирішення спорів. 75 професорсько-викладацька науково-технічна конференція: Збірник тез доповідей. Одеса : ОНМУ, 2022. С.151-154. URL:

https://www.onmu.odessa.ua/images/university/news/75_stuff_conf_2022_art.pdf

62. Кучеренко О. Особливості визначення місця проживання дитини в разі розірвання шлюбу. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 43-46. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/8.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

63. Лепех С. Сторони споживчого договору фінансового лізингу. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 34-38. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/6.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

64. Логуш Л. Міжнародна практика застосування медіації в діяльності юридичних клінік в Україні. . *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6 С. 221-227. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/36.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

59. Майданик Р., Майданик Н., Попова Н. Переосмислення загальної частини речового права в умовах європеїзації та кодифікації. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 39-54. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/7.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

60. Маковій В.П. Правова природа медіаційних угод. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 76-78. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2021/1/19.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

61. Маковій В.П. Правовий час у речовому праві. *Юридичний бюлетень*. Одеса: ОДУВС, 2017. Вип. 4. С. 68 - 76. URL: http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1096/1/%d0%9c%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%b2%d1%96%d0%b92017.4.%d0%ae%d1%80%d0%_.pdf (дата звернення: 17.10.2022)

62. Маковій В.П. Співвідношення публічного та приватного інтересу у сфері надання медичних послуг за програмою медичних гарантій. *Науково- інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького*. 2020. № 10(22). С. 118-124. URL: https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/118-124_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B9.pdf (дата звернення: 17.10.2022)

63. Маковій В.П. Темпоральні величини у парадигмі модернізації цивільного законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3 (112). С. 148-153. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/02/PDF/NV-3-2021-148-153.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

64. Маковій В.П. Часові категорії в універсальних положеннях зобов'язального права. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.) : у 2 ч. – Дніпро : Видавець Біла К. О, 2018. С. 58 - 60. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1298/1/%d0%9c%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%b9%20%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%20%2c%2011.2018%20%d1%87%201.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

65. Мирза С.С. Зміст договору про надання послуг з управління багатоквартирним будинком: реалії сьогодення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 32-34. URL: http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1074/1/%d0%9c%d0%b8%d1%80%d0%b7%d0%b0_2_2017.pdf (дата звернення: 17.10.2022)

66. Мирза С.С. Порівняльно-правовий аналіз форм управління багатоквартирним будинком, передбачених чинним законодавством України *Актуальні проблеми удосконалення чинного законодавства України*. 2017. № 40. С.117-120. URL:

http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/388/1/%d0%9c%d0%98%d0%a0%d0%97%d0%90_%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f_1.pdf (дата звернення: 17.10.2022)

67. Московчук Д., Кіліміченко А. Особливості процедури врегулювання спору за участю судді. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 55-58. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/8.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

68. Павліченко Є., Стець О., Шелудяков Р. Методологічні засади компаративного аналізу в системі юридичних досліджень. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 210-214. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/33.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

69. Павлюк О. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту: міжнародно-правовий досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 59-64. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/9.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

70. Панченко О. Розвиток інституту цивільно-правової відповідальності поліцейських в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №1. С. 28-35. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/6.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

71. Парасюк М.В., Парасюк В.М., Грабар Н.М. Цивільне право України (загальна частина) (у схемах та таблицях) : навч. посіб. Львів : Растр-7, 2020. 364с. URL:

<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3289/1/%D0%9F%D0%B0%D1%81%D1%85%D0%B5%D0%BC%D0%B8%202020.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

72. Пільков К. Способи захисту права власності на землю та інше нерухоме майно: критика «книжного володіння». *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 47-58. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/9.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

73. Пожоджук Р. Місце споживчих відносин у системі цивільного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 59-65. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/10.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

74. Примак В. Відшкодування шкоди, завданої у зв'язку з вакцинацією від COVID-19. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 65-72. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/10.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

75. Ревуцька І.Е. Сучасні проблеми захисту прав дітей. *Закарпатські правові читання* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 11-13 квітня 2019 р.). Т. 2. Ужгород: РІК-У, 2019. С. 135-139.

76. Резніченко С.В., Авадані Н. Актуальні проблеми інституту іпотеки в сучасній Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 116-120. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1754/1/101.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

77. Резніченко С.В., Руда Т.О. Електронний договір як особлива форма договірного права. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток вітчизняного права* : матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 24 лютого 2017 р.). Одеса, ОДУВС, 2017. С. 130 - 132. URL:

<http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/369/1/%d0%a0%d0%b5%d0%b7%92.%2c%20%d1%80%d1%83%d0%b4%d0%b0%20%d0%a2.%d0%9e..pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

78. Резніченко С.В., Церковна О.В. Підстави звільнення працівника ОВС від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди : монографія. Одеса : ОДУВС, 2014. 176 с. URL:

<http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/376/1/%D0%9C%D0%BE%D0%%D0%B4%D0%B8.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

79. Середницька І.А. Історико-правовий аспект розвитку спадкового права в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 1. С. 114-118. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1217/1/%d0%a1%d0%b5%d1%8%d0%a7%d0%90%d0%a1%d0%9e%d0%9f%d0%98%d0%a1.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

80. Середницька І.А. Спадкування за заповітом, як інститут спадкового права. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.) : у 2 ч. Дніпро : Видавець Біла К.О, 2018. С. 66-68. URL:

<http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1299/1/%d0%a1%d0%b5%d1%8%d1%96%d0%bf%d1%80%d0%be%20%2c%2011.2018%20%d1%87%201.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

81. Сіщук Л. Підприємницькі юридичні особи в умовах рекодифікації цивільного законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 74-80. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/12.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

86. Сусь Ю. До питання про спадкування майна подружжя за наявності шлюбного договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 81-86 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/13.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

83. Тавлуй О. Розголошення таємниці усиновлення: окремі аспекти відмежування від інших правопорушень. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 192-195. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/30.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

84. Таш'ян Р. Доктрина «culpa in contrahendo» в ученні про недійсність правочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 36-40. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/7.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

85. Товкун І., Зал Д. Укладення договору поставки у спрощеній формі: на матеріалах судової практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 40-44. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/7.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

86. Церковна О.В. Особливості регулювання спадкових відносин в міжнародному праві. *Часопис цивілістики*: НУ ОЮА. 2017. Вип. 22. С. 103-106. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/384/1/3.%20%d0%a6%d0%b5%.....PDF> (дата звернення: 17.10.2022)

87. Цимбал В.О., Коваль Д.С., Родік Т.П. Європейський суд з прав людини як правова гарантія захисту прав людини в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 103-106. URL: http://lsej.org.ua/1_2022/23.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

88. Цуркану С.І. Інтерфейс як об'єкт авторського права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 107-110. URL: http://lsej.org.ua/1_2022/24.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

звернення: 17.10.2022).

89. Чернега П. Спеціалізовані норми сімейного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 41-45. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/8.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

90. Чуєнко В.І., Колісницький Б.Г., Чуєнко О.І. Аналіз правової природи та місця спадкового договору в цивільному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 111-113. URL: http://lsey.org.ua/1_2022/25.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

91. Чуєнко В.І., Кучмінда Д.Ю. Ретроспективний аналіз правового регулювання інституту іпотеки в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 114-116. URL: http://lsey.org.ua/1_2022/26.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

92. Чумак Р. Цивільно-правова відповідальність за невиконання та/або неналежне виконання договору про надання юридичних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 46-51. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/9.pdf> (дата звернення: 17.10.2022)

93. Ярошенко А. С., Костенко О.М. Визнання судом недійсними фіктивних договорів. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. С. 66-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2020_148_8 (дата звернення: 17.10.2022).

Інформаційні ресурси

1. <http://rada.gov.ua/> - офіційний портал Верховної Ради України.

2. <http://court.gov.ua/> - офіційний портал Судової влади України.

3. <http://www.kmu.gov.ua/> - єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.

4. <http://www.me.gov.ua/> - офіційний портал Міністерства економіки України.

5. <http://www.nbuv.gov.ua/> - офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

6. <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2610-wipo>. - офіційний сайт постійного представництва України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві.

7. <http://dspace.onua.edu.ua/> - репозитарій наукових публікацій НУ «ОЮА».

8. <http://dspace.oduvs.edu.ua/> - репозитарій наукових публікацій Одеського державного університету внутрішніх справ.

9. <http://rp.onmu.odessa.ua/> - репозитарій наукових публікацій ОНМУ

10. <http://pgp-journal.kiev.ua/> - офіційний сайт загальноукраїнського науково-практичного господарсько-правового журналу «Підприємництво, господарство і право».

11. <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/about> - офіційний сайт науково-практичного журналу «Часопис цивілістики».

12. <http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava> - офіційний сайт науково-практичного журналу «Київський часопис права»

Нормативні джерела та керівні документи

1. Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений наказом

Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-644-20.07.2022.pdf>. (дата звернення: 17.10.2022).

2. *Про авторське право і суміжні права*: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64 (в редакції від 14.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

3. Кодекс академічної доброчесності Одеського національного морського університету, затверджений Наказом № 169-орг від 28.05.2021 р. URL: https://onmu.odessa.ua/images/applic/pdf/Code_Academic_Integrity.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

4. Положення про комісію з питань академічної доброчесності ОНМУ, затверджене Наказом Одеського національного морського університету від 31 серпня 2020 р. № 166-орг. — URL: https://onmu.odessa.ua/images/applic/pdf/poloj_academic%20integrity_commis.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

5. Положення про організацію освітнього процесу Одеського національного морського університету, затверджене Наказом ОНМУ від 30 серпня 2019 р. № 235-орг. URL: https://onmu.odessa.ua/images/applic/pdf/Polog_organization_educational_process_19.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

6. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти в Одеському національному морському університеті, схвалене Вченою радою ОНМУ (протокол № 10 від 27.01.2016 р.). URL: https://onmu.odessa.ua/images/applic/pdf/polojenie-quality-educ_1.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

Додаток 1

Завідувачу кафедри

(назва кафедри)

Здобувача вищої освіти

(прізвище, ім'я, по батькові)

(інститут, курс, група, форма навчання)

ЗАЯВА

Прошу закріпити за мною тему курсової роботи

(вказати назву навчальної дисципліни)

з навчальної дисципліни

(вказати назву теми курсової роботи)

(дата)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Рецензія

на курсову роботу з _____
(назва навчальної дисципліни)

з теми № _____ « _____
_____ (назва
теми) _____

Здобувача вищої освіти навчальної групи № _____ курсу _____
_____ (прізвище та ініціали)

(У рецензії відзначається актуальність теми курсової роботи, ступінь обґрунтованості наукових положень, сформульованих висновків, їхня достовірність, повнота і новизна, а також робиться висновок про відповідність курсової роботи встановленим вимогам, вказується на її зв'язок з освітніми програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки тощо.

Оцінка залежить від обґрунтованості основних положень роботи, їх достовірності, повноти висвітлення, аналізу ключових проблем, висновків і тверджень, шляхів використання результатів, завершеності змісту та якості оформлення дослідження.

У рецензії мають бути відображені:

- ступінь самостійності у виконанні роботи; вміння використовувати нормативно-правові акти, наукову та навчально-методичну літературу;
- ступінь повноти і якості розкриття теми; логічність, послідовність, аргументованість, літературна грамотність викладу матеріалу;
- можливості практичного застосування висновків, рекомендацій роботи;
- попередній висновок про відповідність письмової роботи встановленим вимогам та допуск курсової роботи до захисту.

У разі встановлення суттєвих порушень вимог до підготовки та оформлення курсової роботи (запозичення чужих праць без посилань, невідповідність змісту курсової роботи обраній темі, нерозв'язання практичних завдань (задач) у рецензії вказуються конкретні причини, через які курсова робота не допускається до захисту.

Рецензія не повинна складатися з короткого формального висновку про те, що курсова робота відповідає встановленим вимогам та констатацією її допуску до захисту.

Рецензія підписується науково-педагогічним працівником, який перевіряв курсову роботу, із зазначенням його посади, прізвища та ініціалів, дати перевірки.)
Результат рецензування:

_____ (Робота допущена (не допущена) до захисту)

Рецензент _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, підпис, прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 20__ р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЖУРНАЛ

обліку курсових робіт

20__/20__ навчальний рік

Кафедра _____

Почато _____ Закінчено _____

Продовження додатку 3

№ з/ п	Прізвище, ініціали здобувача вищої освіти	Прізвище, ініціали керівника	Тема курсової роботи	Передано керівнику на перевірку		Примітка
				Дата	Під пис нау ков ого кері вни ка	

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра _____

КУРСОВА РОБОТА

з навчальної дисципліни «_____»

на тему:

«_____»

Здобувача вищої освіти _____ курсу, групи ____, освітнього ступеня «_____»,
спеціальності «_____» інституту _____

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Науковий керівник

(вказати вчений ступінь, звання, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ECTS _____

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Одеса – 20__ рік

Зразок оформлення змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ СПАДКУВАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ	5
1.1. Загальні положення про спадкування.....	5
1.2. Особливості спадкування за законом.....	6
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ СТАТУТ СПАДКОЄМЦІВ ЗА ЗАКОНОМ	7
2.1.Поняття спадкоємець	7
2.2. Формальний спадкоємець.....	10
2.3. Правовий статус потенційних спадкоємців.....	11
2.4 Правовий статус фактичних спадкоємців.....	14
РОЗДІЛ 3. ЧЕРГОВІСТЬ СПАДКУВАННЯ.....	17
3.1. Перша черга спадкоємців.....	17
3.2. Друга черга спадкоємців.....	18
3.3. Третя черга спадкоємців.....	19
3.4. Четверта черга спадкоємців.....	20
3.5. П'ята черга спадкоємців.....	22
3.6. Спадкування за представництвом інтересів.....	25
3.7. Спадкова трансмісія	28
РОЗДІЛ 4. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ.....	30
4.1. Прийняття спадщини.....	30
4.2. Відмова від прийняття спадщини.....	31
4.3. Поділ спадщини між спадкоємцями.....	33
4.4. Пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців.....	36
4.5. Особливості спадкування окремих видів майна.....	39
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК БІБЛЮГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ.....	43

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Кожен громадянин хоч би раз у житті стикається з поняттям спадщини, спадкових відносин. Саме з цією метою існують нормативно-правові норми, що регулюють та пояснюють дані відносини задля надання допомоги суспільству.

Спадкові відносини в українському законодавстві не можна вважати оптимально врегульованими областю законодавства, оскільки в ній залишаються недостатньо розроблені, спірні положення.

Потрібно відзначити, що окремі питання спадкового правонаступництва так і не отримали законодавчого врегулювання, а деякі через законодавчі нововведення були неоднозначно сприйняті сучасними дослідниками, що породило в науці спірні питання і часто діаметрально протилежних поглядів.

Удосконалення законодавства, що регулює спадкові відносини, тісно пов'язане з розвитком науки спадкового права, багато проблем, які донині залишаються невирішеними. Так, наприклад, серед вчених дотепер відсутня єдина думка про поняття і характер спадкового правовідносини; викликає дискусії закріплена законом можливість спростування припущення про прийняття спадщини спадкоємцем, які вчинили фактичні дії щодо його прийняття; виникають розголошення, пов'язані з питанням про склад спадщини, не достатньо розроблені на теоретичному рівні окремі аспекти довірчого управління спадковим майном. Крім перерахованих, існує безліч інших проблем, що вимагають наукового дослідження.

Метою даної курсової роботи є розгляд поняття черговості спадкування за законом. Для досягнення поставленої мети в роботі, перш за все, необхідно дати загальну характеристику самого поняття «спадкування», визначити його основу, суб'єкти, склад і види.

Завдання, які визначаються метою роботи, є:

- 1) Розкрити поняття спадкування за законом
- 2) Розглянути правовий статус спадкоємців за законом
- 3) Дослідити черги спадкування за законом
- 4) Розкрити способи здійснення права на спадкування
- 5) Проаналізувати особливості спадкування окремих видів майна

Об'єктом спадкових правовідносин на всіх стадіях його розвитку виступає спадщина, спадкоємці, спадкове майно, якби спадщини взагалі не було, то вчинення зазначених дій було б позбавлене сенсу. Враховуючи вище написане, спадок вважається об'єктом спадкових правовідносин.

Усі правовідносини, що стосуються майна та опосередковують передачу майна від спадкодавця (спадкоотримувача) до спадкоємців (спадкоодержувачів). Головна особливість полягає у тому, що дані правовідносини виникають лише за однієї підстави – смерті громадянина. Власне, весь комплекс спадкових відносин можна назвати наслідуванням в широкому сенсі цього поняття, адже зміна суб'єкта (спадкодавця) в усіх правовідносинах, що виникли при житті спадкодавця, неможлива без сукупності спадкових відносин, що стосуються охорони, розподілу спадкового майна, відкриття спадщини. Але, якщо без одних перехід прав на

спадкове майно може здійснюватися, то без інших цей процес є неможливим. Такими основними правовідносинами є відкриття, прийняття, оформлення спадщини.

Спадкове право, як підгалузь цивільного права, - це сукупність норм, що регулюють суспільні відносини, що мають однорідний характер і входять у відповідну галузь.

Методом дослідження курсової роботи є: метод теоретичного аналізу: вивчення, аналіз, синтез і узагальнення наукової і навчальної літератури.

Основними джерелами для даної курсової роботи будуть використані такі нормативні акти як: Конституція України, Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року.

Курсова робота обумовлена цілями і завданнями даної роботи і складається з 4 розділів, які включають в себе 3-6 параграфів, висновок і список бібліографічних посилань.

Додаток 7

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ СПАДКУВАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

1.1. Загальні положення про спадкування

Спадкуванням є процес переходу майна особи, що померла, до інших осіб у порядку спеціального (універсального) правонаступництва, сутність якого полягає у повному, комплексному переході майна, як одне ціле, в тій формі, що і було до настання смерті особи [5].

Існує основна відмінність між правонаступництвом та переходом права на майно, відповідно до Цивільного кодексу України (за договорами про відчуження майна, про перехід права володіння і користування, про оренду), яка полягає у сприйнятті сукупності прав та обов'язків особи, що померла.

До спадкової маси (спадку) - майна, що переходить в порядку правонаступництва - входять усі належні на день смерті спадкодавця речі, а також майнові права і обов'язки.

Однак, деякі права та обов'язки не входять до складу спадкової маси. Даний перелік складають права і обов'язки особи, які нерозривно пов'язані з нею, наприклад право на аліменти, особисті немайнові права, інші нематеріальні блага, а також права та обов'язки, які не допускаються до спадкоємства згідно з законом.

Передача спадщини може здійснюватися за заповітом і за законом.

Структура спадкових правовідносин складається з суб'єкта, об'єкта та змісту. До суб'єктів спадкових правовідносин належать спадкодавець, спадкоємець, держава, тобто особи, які беруть участь у відносинах з приводу спадкування. Об'єкт спадкових правовідносин - це майно спадкодавця, що переходить до

спадкоємців відповідно до законодавства.

Право успадкування гарантується Конституцією України та законодавством України. Кожен має право на захист своїх інтересів у питаннях передачі майна після смерті рідним і близьким, і отримання власності у спадок [1].

1.2. Особливості спадкування за законом

Спадкуванням за законом називається вид спадкування, яке не залежить від волі спадкодавця та здійснюється в порядку, визначеному законом. При спадкуванні за законом залучаються особи, яких законодавець називає спадкоємцями. Тобто спадщина розподіляється між особами, які названі у статтях Цивільного кодексу України.

Не завжди особа, яка входить в коло спадкоємців за законом, чи особа, якій заповідано майно, буде залучатися до спадкування. Існують умови при яких спадкоємець усувається від прийняття спадщини [5].

Відповідно до ст. 1224 ЦК України, не мають права стати спадкоємцями ні за законом, ні за заповітом особи, які навмисно позбавили життя спадкодавця чи кого-небудь з спадкоємців або зробили замах на їх життя. Виключенням для таких осіб є тільки те, що знаючи про це, спадкодавець все ж призначив їх своїми спадкоємцями за заповітом [2].

Згідно зі ст. 1237 ЦК України вищезазначені умови також застосовуються до права на заповідальний відказ. (Ст.1237 ЦК України) [2].

Спадкування за законом існує лише за умови відсутності заповіту спадкодавця, спадкодавець не визначив коло спадкоємців самостійно.

Таким чином, спадкування за законом має місце, якщо:

1. Спадкодавець не залишив заповіту чи заповіт визнано недійсним, відповідно до судового рішення повністю або частково;
2. Спадкоємці за заповітом усунені від спадщини, відповідно до умов, зазначених в законі [8].

ВИСНОВКИ

Курсова робота досліджувала одну з актуальних проблем сучасного цивільного права – черговість спадкування за законом. Проаналізувавши нормативно-правові акти та наукові джерела, можна зробити наступні висновки.

Спадкове право являє собою підгалузі цивільного права, що регулює майнові відносини громадян, що виникають після їх смерті і пов'язані з переходом майнових прав та обов'язків до їх наступникам, тобто регулює правонаступництво.

За сучасним цивільним законодавством спадкування за заповітом - пріоритетна, однак спадкування за законом займає велику частку серед усіх справ про спадкування. Спадкування за законом можливе лише за відсутності заповіту спадкодавця, тобто носить допоміжний характер. Якщо спадкодавець у заповіті висловив свою волю, то закон визначає з найбільшим ступенем ймовірності, кому спадкодавець залишив би майно, якщо б склав заповіт за життя.

Намагаючись заповнити волю спадкодавця, орієнтуючись на середньостатистичну людину, законодавством залучаються до спадкування близькі родичі, а при їх відсутності - родичі більш далекі. Розділ майна може бути справедливий, з точки зору етики і моралі, тут важливо не зачепити родинні почуття, не порушити конституційні права громадян.

У Цивільному кодексі України міститься повний перелік осіб, які є спадкоємцями за законом. Число черг спадкоємців за чинним законодавством збільшено до п'яти та окремим видом є спадкування за представленням. Одна з основних причин збільшення кількості черг спадкоємців за законом полягає в тому, щоб звести до мінімуму випадки переходу спадщини у власність держави.

Розширення кола спадкоємців за законом є великим досягненням у розвитку цивільного законодавства, порівняно з Цивільним кодексом УРСР та іншими нормативно-правовими актами. Скорочення випадків закликання до спадкоємства держави при наявності родичів або непрацездатних утриманців спадкодавця сприяють зміцненню і розвитку основних засад цивільного законодавства.

Однак є і негативні моменти розширення кількості черг спадкування:

По-перше, встановлення місцезнаходження віддалених родичів спадкодавця є досить проблематичним та викликає труднощі зі вступом у спадщину у спадкоємців наступної черги, які були присутніми у місці відкриття спадщини, оскільки нотаріус може вимагати підтвердження факту відсутності вступу у спадщину спадкоємців вищої черги.

По-друге, незнання спадкодавця, ненадання йому допомоги не виключає родичів з кола спадкоємців, що викликає сумніви з приводу доцільності закликання їх до спадкування.

По-третє, виникнення суперечок щодо спадщини, оскільки право на спадкування за законом отримує значно більше коло осіб, тому буде значно більшою і кількість зацікавлених осіб в оспорюванні розміру часток та заповіту.

Мал. 1.1 Черговість спадкування за законом

Якщо до відкриття спадщини або в той же день помирає син або дочка спадкодавця, то право спадкування переходить до їх дітей; якщо помирають одночасно дочка і син та внук спадкодавця, то право спадкування переходить до правнуків.

Фактично за правом представлення своїх померлих батьків успадковують право на спадщину:

- племінники після смерті їхніх батьків, які водночас є сестрою чи братом спадкодавця, і вважаються спадкоємцями другої черги;
- двоюрідні брати та сестри спадкодавця після смерті їхніх батьків, які водночас є дядьками та тітками спадкодавця, і вважаються спадкоємцями третьої черги;
- прабаба, прадід спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім дітям (бабі, дідові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини (ч. 2 ст. 1266 ЦК) [2].

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
3. Цивільний кодекс України: Коментар // За заг. редакцією проф. Харитонova Є.О та доц. Калітенко О.М. - Х.: ТОВ «Одіссей», 2003. 856 с.
4. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. 135 с.
5. Спадкове право: практикум / А. О. Мілевська, Н. В. Лаговська. – Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2021. 160 с.
6. Васильченко В. Спадкування за законом у новому цивільному кодексі України. Юридична Україна. 2004. № 6. С. 15-23.
7. Зобов'язальне право : навч.-метод. посібник. Ч. І. / Б.В. Деревянко ; МОН України, Українська академія банківської справи. – Суми : УАБС, 2015. 106 с.
8. Цивільне право: загальна частина. Практикум : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 232 с.
9. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт. ; кер.авт. кол, канд. юрид. наук, доц. НестерцоваСобакарь О.В. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. 2017. 164 с.